

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОБОТИ З СІМ'ЯМИ УЧНІВ В УМОВАХ ВНЗ

*Любчак Л.В., канд. пед. наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського*

У статті порушено проблему пошуку нових форм і методів підготовки студентів до роботи з сім'ями молодших школярів. Здійснено спробу довести, що використання активних форм роботи на лабораторно-практичних заняттях у процесі вивчення навчальної дисципліни «Родинна педагогіка» сприяє формуванню у них стійких професійних мотивів. Наголошується на важливій ролі педагогічної практики у набутті навичок майбутнього вчителя початкових класів у взаємодії з батьками.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній учитель початкових класів, форми і методи підготовки, педагогічні дисципліни, «Родинна педагогіка», форми роботи з батьками, педагогічна практика.

Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів узагалі, до роботи з батьками, зокрема, в умовах докорінних змін суспільно-економічного життя стає надзвичайно актуальною. Таку підготовку потрібно розглядати як підсистему цілісної системи професійної підготовки вчителя; як цілеспрямований вплив, який повинні вміти здійснювати вчителі початкових класів на переконання та поведінку батьків з метою покращення якості сімейного виховання.

Плануючи зміст, основні форми і методи такої підготовки, необхідно враховувати специфіку організації роботи з батьками учнів у сучасній загальноосвітній школі, яка має здійснюватись за такими основними напрямками:

- вивчення сімей учнів, їх виховного потенціалу;
- включення батьків, усіх дорослих членів родини у навчально-виховний процес як рівноправних учасників;
- інтеграція зусиль і гармонізація взаємин педагогічного колективу і батьківської громадськості в створенні сприятливих умов для ефективної роботи освітнього закладу;
- формування педагогічної культури сучасної сім'ї та допомога батькам в їх психолого-педагогічній самоосвіті;
- корекція виховної діяльності родин з різним типом сімейного неблагополуччя [1, с. 45].

Система підготовки студентів педагогічного університету до роботи з батьками учнів початкових класів має за мету надати студентам, майбутнім учителям систематизовані знання про специфіку організації виховного процесу з учнями та їх батьками, технології постановки та здійснення виховних цілей, засоби педагогічного впливу на сім'ї різних типів для покращення стану сімейного виховання, принципи співробітництва та взаєморозуміння з батьками учнів тощо [2].

Сучасні наукові дослідження розкривають різні аспекти роботи педагога з родиною: звертають увагу на розв'язання проблем сім'ї (Т.Ф.Алексєєнко, О.С.Газман, Т.В.Говорун, І.О.Трухін та ін.); піднімають питання формування усвідомленого батьківства і батьківської компетентності (І.В.Братусь, Р.В.Овчарова, Г.К.Радчук та ін.); пропонують шляхи формування культури сімейних стосунків і педагогічної культури батьків (В.І.Костів, М.Г.Стельмахович, В.Сатір та ін.). Окремі компоненти готовності до роботи з батьками молодших школярів обґрунтовані Н.А. Бугаєць, М.Н. Стрельниковою, І.М. Трубавіною та іншими.

Зміст роботи з підготовки майбутніх учителів школи І ступеня до роботи з сім'ями має бути спрямований на те, щоб: ознайомити студентів з особливостями сучасних українських сімей, їх виховним потенціалом; обґрунтувати наукові засади сімейного виховання; довести значення сім'ї у вирішенні завдань формування гармонійно розвиненої особистості школяра; проаналізувати провідні напрями педагогічної діяльності, спрямованої на взаємодію з батьками учнів та створення оптимальних умов для успішної соціалізації особистості; озброєння студентів різноманітними методиками вивчення сімей учнів, сучасними доцільними формами та методами роботи з сім'ями вихованців; виховання у студентів культури спілкування у процесі взаємодії з батьками учнів і ін. [2].

Підготовка студентів до роботи з батьками в умовах вищого навчального закладу освіти повинна здійснюватись упродовж усього періоду навчання і характеризується цілеспрямованістю, послідовністю, систематичністю, єдністю всіх навчально-виховних впливів. У вирішенні проблеми цілеспрямованої підготовки майбутнього вчителя до повноцінної роботи з батьками учнів має бути певна поетапність роботи викладачів університету, які читають дисципліни психолого-педагогічного циклу. Кожен із етапів передбачає поглиблення, узагальнення і систематизацію професійних знань, поступове формування професійних умінь, розвиток та саморозвиток якостей особистості майбутнього класовода-вихователя.

На початковому етапі підготовки майбутнього вчителя початкових класів до роботи з батьками молодших школярів при вивченні навчальних дисциплін педагогічного циклу студенти знайомляться зі специфікою вчительської професії, аналізують основні функції педагога, зміст його діяльності, розглядають основні фактори формування особистості, серед яких чільне місце займає сім'я, визначають роль класного керівника у налагодженні взаємин з родиною учня тощо. У процесі вивчення історії педагогіки студенти мають можливість доторкнутись до порад видатних педагогів минулого й сьогодення щодо ефективного виховання дітей у сім'ї. Разом із студентами можна здійснити аналіз позитивних і негативних впливів сім'ї на процес формування особистості сучасного школяра. Необмежені можливості у розкритті ролі сім'ї у всебічному розвитку особистості має народна педагогіка.

Аналіз навчальних програм педагогічних дисциплін (педагогіка, методика виховної роботи, основи педагогічної майстерності, родинна

педагогіка та ін.) дав нам змогу виокремити теми, з якими студенти знайомляться і засвоюють цілий ряд теоретичних питань: сім'я як найголовніше соціально-педагогічне середовище виховання та розвитку дитини, провідна ланка її соціалізації; виховні функції сім'ї; соціальний захист та підтримка дітей в Україні; особливості та структура сучасної сім'ї; організація виховання дитини в різних типах сімей; наукові засади сімейного виховання; основні концепції виховання батьків; напрямки, методи виховання дітей у сім'ї; типові помилки сімейного виховання; види батьківського авторитету; умови успішного виховання дитини в сім'ї; психолого-педагогічна допомога сім'ям учнів у роботі вчителя початкових класів; форми роботи з батьками учнів; культура педагогічного спілкування вчителя з батьками учнів тощо. У процесі вивчення педагогічних дисциплін здійснюється фундаментальна теоретична підготовка студентів до роботи вчителя-вихователя з батьками учнів. Під час лекцій у студентів формуються теоретичні знання про сім'ю та зміст роботи вчителя початкових класів з батьками.

Особливу увагу формуванню у студентів умінь та навичок роботи з батьківським колективом варто приділяти у процесі вивчення навчальної дисципліни «Родинна педагогіка» [2].

Неабиякий інтерес більшість студентів проявляють до участі в активних формах роботи під час проведення лабораторно-практичних занять з даної дисципліни, однією з яких є ділова гра – круглий стіл «Сучасні проблеми сімейного виховання». Учасникам круглого столу можна пропонувати питання, які стосуються проблем виховання дітей у сім'ї. Орієнтовний перелік питань для обговорення може бути такий: 1. Культура спілкування батьків і дітей у сім'ях. 2. Проблеми сім'ї, пов'язані з розподілом сімейного бюджету, розподілом функцій у родині тощо. 3. Труднощі поєднання професійної та сімейної ролі жінки. 4. Сучасний чоловік – батько сім'ї. 5. Неповна сім'я і діти. 6. Вплив конфліктів між батьками на психіку, вихованість дитини. 7. Наслідки жорстокого ставлення батьків до дітей. Пропоновані питання можуть бути змінені відповідно до інтересів студентів або викладача.

Значне місце у системі цілеспрямованої підготовки студентів до роботи з батьками належить темі «Місце і роль сім'ї у вихованні особистості. Форми зв'язку школи і сім'ї». Студенти під керівництвом викладача можуть поглибити свої знання про сім'ю як соціальний інститут суспільного розвитку, розширити наявні у них уявлення про функції сім'ї, навчитись аналізувати шляхи та засоби підвищення психолого-педагогічної культури батьків, використовувати у роботі з сім'ями традиційні та нетрадиційні форми та методи роботи вчителя-класовода з батьками вихованців.

На цьому етапі особливо важливе значення варто відвести ознайомленню студентів з методикою підготовки та проведення різних форм роботи з батьками (як колективних, так і індивідуальних). Студентів варто залучити до розробки програми проведення батьківських зборів,

індивідуальних бесід з батьками учнів, через використання ігрових методів навчати виходити з конфліктних ситуацій, уникати непорозумінь у стосунках з батьками і ін. [6].

У підготовці до роботи з батьками належне місце необхідно відвести ознайомленню студентів з досвідом педагогів-класиків: обговорити праці В.О.Сухомлинського «Батьківська педагогіка», «Павлиська школа», «Листи до сина» «Листи до доньки» та ін.; А.С.Макаренка «Книга для батьків», «Лекції про виховання»; В.Леві «Нестандартна дитина», Б.Нікітіна «Ми і наші діти», П.Щербаня «Національне виховання в сім'ї» [7] та ін. У ході такої роботи акцент варто зробити на формуванні у студентів навичок здійснення індивідуального підходу до кожної сім'ї, використанні ними діалогових методів роботи з батьками, що є дуже важливим у роботі з сучасними батьками.

Успішному включенню студентів у реальну взаємодію з батьками вихованців сприяють розв'язування педагогічних задач, аналіз виховуючих ситуацій, ігрові методи оптимізації взаємодії з батьками, рольові тренінги, практичні конференції. З метою структурування та удосконалення здобутих знань, умінь та навичок щодо роботи майбутнього вчителя з батьками учнів вже на етапі навчання студентів у вузі під час вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності» можна їх навчати створювати методичне портфоліо, в якому мають бути зібрані доробки студентів у вигляді зразків документів, анкет для батьків з вивчення різних питань, тематика та зміст лекцій, бесід, конференцій з батьками для різних вікових груп учнів, презентації тощо. Такий вид роботи є ефективним допоміжним засобом у самовихованні студентів та контролі за їх діяльністю.

Вагоме значення у підготовці студентів до роботи з батьками має педагогічна практика, в ході якої майбутні педагоги мають можливість вправлятися у підготовці та проведенні родинних свят «Свято бабусь», «Свято родоводу», «Родинний вечір», «Тато, мама і я – спортивна сім'я» і ін.), можуть брати участь у проведенні батьківських зборів, виступаючи перед батьками з повідомленнями на різноманітну тематику: «Батько й мати – найперші вихователі, приклад для наслідування»; «Культура поведінки – складова частина морального виховання дітей»; «Організація ігрової діяльності молодших школярів»; «Доручення в сім'ї та їх роль у вихованні дитини»; «Як керувати самопідготовкою дитини?»; «Роль режиму дня у житті молодшого школяра», «Секрети формування інтересу до читання у молодших школярів» та ін.

Студенти випускного курсу у процесі переддипломної практики можуть організовувати та проводити з батьками складніші форми роботи, як от: дискусії, педагогічні ринги («Погані звички – спадковість чи вплив соціуму?», «Чи можна карати дитину?», «Що робити, якщо тато не цікавиться вихованням власної дитини?», «Чи потрібні дитині свята?», «Як навчити дитину завжди та скрізь бути людиною?» тощо), семінари-практикуми тощо. Варто долучати студентів і до створення та оформлення інформаційних куточків для батьків.

Спілкування з учителями початкових класів під час проходження студентами педагогічної практики, обмін думками з батьками дозволяють зробити висновки про те, що саме така робота з майбутніми вчителями допомагає їм оволодіти знаннями та вміннями щодо взаємодії з батьками учнів, які відповідають сучасним потребам педагогічної діяльності в Україні, забезпечити їх успішну професійну підготовку в напрямку роботи з батьками учнів, формує у студентів відповідальне ставлення за даний напрямок роботи, сприяє подальшому розвитку професійної майстерності майбутнього вчителя-вихователя.

Пропонована система підготовки студентів вищого педагогічного навчального закладу до роботи з батьками учнів початкових класів сприяє формуванню у них стійких професійних мотивів, відповідального ставлення за власне професійне зростання у даному напрямку роботи, засвоєнню ними знань та умінь щодо організації та проведення її в реальних умовах функціонування початкової школи, орієнтації майбутніх учителів на постійну творчу роботу над власним професійним самовдосконаленням. Вважаємо, що така підготовка студентів дуже необхідна, адже у наші дні немає важливішого завдання у сфері виховання людини, ніж учити батька і матір виховувати своїх дітей, без турботи про педагогічну культуру батьків неможливо розв'язати жодного завдання, що стосується виховання та навчання.

Список використаних джерел

1. Бугаєць Н. А. Особливості підготовки майбутніх учителів до взаємодії з сім'єю / Н. А. Бугаєць // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді) : зб. наук. праць. – К. : ВІРА Інсайт, 2001. – С. 43-49.
2. Любчак Л.В. Родинна педагогіка: Курс лекцій: Посібник. – 2-е вид., доп. / Л.В.Любчак. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2012. –149 с.
3. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1978. – 412 с.
4. Хлебнікова Т. М. Ділова гра як метод активного навчання педагога : [навч.-метод. посіб. для викладачів, слухачів ІПО, директорів шкіл, керівників РУО] / Т. М. Хлебнікова. – Х. : Основа, 2005. – 80 с.
5. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О. Хомич. – К., 1998. – 200 с.
6. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : навч. посіб. / П. М. Щербань. – К. : Вища школа, 2004. – 207 с.
7. Щербань П. М. Національне виховання в сім'ї / П. М. Щербань. – К. : Борівітер, 2000. 260 с.

Людмила Любчак

Система подготовки будущих учителей начальных классов к работе с семьями учащихся в условиях вуза

В статье затронута проблема поиска новых форм и методов подготовки студентов к работе с семьями младших школьников. Предпринята попытка доказать, что использование активных форм работы на лабораторно-практических занятиях в процессе изучения учебной дисциплины «Семейная педагогика» способствует формированию у них устойчивых профессиональных мотивов. Подчеркивается важная роль педагогической практики в приобретении навыков будущего учителя начальных классов во взаимодействии с родителями

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий учитель начальных классов, формы и методы подготовки, педагогические дисциплины, «Семейная педагогика», формы работы с родителями, педагогическая практика.

Liudmyla Liubchak

System of preparation of future teachers of primary school for working with families of students in the conditions of higher educational establishments

The article raises the problem of finding new forms and methods for preparing students for work with families of junior pupils. An attempt was made to prove that the use of active forms of work at laboratory and practical classes in the process of studying the discipline «Family Pedagogy» contributes to the formation of stable professional motifs in them. It is emphasized on the important role of pedagogical practice in acquiring the skills of the future teacher of primary school in cooperation with parents.

Keywords: professional training, future teacher of primary school, forms and methods of preparation, pedagogical disciplines, «Family Pedagogy», forms of work with parents, pedagogical practice.

Любчак Л.В. Система підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи з сім'ями учнів в умовах ВНЗ / Л.В.Любчак // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 10-11 листопада, 2015 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – С. 267-271.